

Pluralisme: el consens del dissens

El món de les democràcies actuals és un món presidit pel pluralisme moral i pel pluralisme polític. Es tracta de dos tipus de pluralisme que combinen aspectes de consens i de dissens entre els ciutadans i entre les organitzacions polítiques i socials sobre quins són els principals valors i objectius de la vida individual i col·lectiva. Malgrat que solen repetir-se determinats conceptes i valors amb vocació legitimadora (llibertat, igualtat, benestar, dignitat, interès general, pluralisme, transparència, etc.), sempre hi ha un dissens, és a dir, desacords sobre la interpretació d'aquests conceptes i valors i objectius, així com sobre la seva jerarquizació quan a la pràctica entren en contradicció.

Alguns acadèmics pretenen que aquest dissens moral i polític resulta superable a partir d'una "discussió racional" amb regles acceptables per tothom i una participació en peü d'igualtat entre totes les parts. Alguns filòsofs, com Rawls o Habermas, han ofert diverses i sofisticades versions d'aquesta estratègia.

Quan hi ha una diversitat profunda, convé acceptar que els consensos són impossibles i buscar acords basats en el vot

Quan les coses sotmeses a discussió no desperten una oposició molt frontal o quan no resulten gaire transcendents, aquesta estratègia pot funcionar. Tanmateix, quan es tracta de confrontar qüestions que reflecteixen el que s'ha anomenat "diversitats profundes" (Berlin, Taylor) en les democràcies –qüestions de classe social, de caràcter nacional, etc.–, l'assoliment d'un consens sobre la interpretació i la jerarquizació de valors a la pràctica es revela quasi impossible. En aquest cas, l'estratègia d'establir un consens amb criteris merament teòrics i procedimentals revela, en el millor dels casos, un error conceptual sobre el significat i el sentit de determinats tipus de pluralisme en les societats democràtiques.

En qüestions de diversitat profunda crec que resulta més convenient acceptar la impossibilitat de consensos de caràcter teòric o procedimental i tractar de buscar acords de caràcter més pragmàtic, basats, en últim terme, en la negociació i el vot. I per fer-ho resulta convenient admetre d'entrada que existeix un dissens conceptual i normatiu profund que no resulta superable a través de la mera discussió pública.

Un cas paradigmàtic de diversitat profunda el constitueix la qüestió de quins són els *demos* que legítimament poden conformar un estat. Es tracta d'una pregunta que, paradoxalment, les teories clàssiques de la democràcia no es plantegen ni, per tant, responen. No ho fan ni les

teories de caràcter més liberal ni les de caràcter més republicà. Aquestes teories més aviat prenen el *demos* de la col·lectivitat política com un fet ja decidit, com una dada a tenir present, amb independència de com s'han format històricament els estats, per després només plantejar-se com aquest *demos* accedeix al *cratos*, el poder, o com hi participa.

Les societats plurinacionals (Bèlgica, el Canadà, el Regne Unit, Espanya) estan caracteritzades per la diversitat profunda del pluralisme nacional. Es tracta de societats més complexes que les de caràcter un nacional. El "pluralisme de valors" (Berlin) presenta aquí més dimensions i més camps d'aplicació. En aquestes societats no es poden pressuposar determinats consensos implícits que es donen en les societats un nacionals, sempre més simples en termes de legitimitat col·lectiva. De fet, bona part dels ciutadans dels diversos grups nacionals de l'estat no comparteixen ni la caracterització nacional d'aquest últim, ni la visió sobre l'origen de l'estat ni la seva història, ni el significat de valors liberals i democràtics com la llibertat, la igualtat, el pluralisme o la dignitat en aquell context determinat. Aquest ciutadans viuen mentalment en mons diferents. No hi ha consens sobre quin és el *demos* legítimat per formar un estat ni sobre qui té dret a decidir qui és aquest *demos*.

La complexitat de les societats plurinacionals requereix un constitucionalisme més pragmàtic i més

'FRANCESC MACIÀ'
(AL VOLTANT DE 1906)

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA, UPF

CONSULTEU
MÉS ARTICLES A
www.ara.cat

plòpia. Negar aquesta possibilitat suposa una coacció il·legítima per part de la Constitució i les institucions de l'estat de torn. En una democràcia, les lleis mai no haurien d'esdevenir presons normatives. Haurien de poder ser revisades i reformades amb condicions de plausibilitat pràctica.

Creo que un consens pragmàtic intel·ligent en societats plurinacionals consisteix a establir tres coses: 1) una anàlisi realista de la situació, acceptant que la realitat nacional de l'estat és plural, expressada en un dissens permanent, que s'ha de resoldre amb voluntat de reconeixement i d'acomodació col·lectiva i d'estabilitat; 2) institucions i procediments que articulin elements dels tres tipus d'acord més solvents que ofereix per a aquests casos la política comparada: confederalisme, fe-

deralisme plurinacional i acords consociacionals; 3) procediments de garantia sobre el compliment dels acords constitucionals (incloent-hi, en el seu cas, mediacions internacionals). Sense aquesta tercera condició, sense regles que garanteixin que els acords es compliran i sobre com cal procedir si no es compleixen, el reconeixement i l'acomodació de la diversitat nacional seguiran sense resoldre's.

En el cas espanyol, sóc molt escèptic sobre la possibilitat d'arribar a acords de reforma constitucional amb els dos principals partits espanyols que resolguin la qüestió del pluralisme nacional de l'Estat. La resolució del tema de la plurinacionalitat en una democràcia liberal avançada sembla que es troba més enllà de les possibilitats culturals, mentals, dels dos principals partits espanyols. No és només que no vulguin arribar a solucions plausibles per resoldre el tema de fons, la plurinacionalitat, sinó que em temo que no podrien fer-ho encara que ho volguessin. Hi ha massa segles, massa inèrcies d'una cultura política autoritària, refractària al pluralisme, tant en la dreta com en l'esquerra

deralisme plurinacional i acords consociacionals; 3) procediments de garantia sobre el compliment dels acords constitucionals (incloent-hi, en el seu cas, mediacions internacionals). Sense aquesta tercera condició, sense regles que garanteixin que els acords es compliran i sobre com cal procedir si no es compleixen, el reconeixement i l'acomodació de la diversitat nacional seguiran sense resoldre's.

Encara que el PP i el PSOE volguessin arribar a solucions al problema amb Catalunya, em temo que no podrien

espanyoles. Massa nacionalisme i massa concepció jeràrquica i afrancesada de l'estat.

Obviament, seria convenient que el procés polític emprés a Catalunya arribés a una solució acordada i estable, sigui amb la independència o amb una solució que combinés elements dels tres tipus d'acord esmentats anteriorment. Però els problemes se solucionen, primer, definint-los bé; després, enfocant-los amb les màximes garanties liberal-democràtiques aplicades al cas concret, i, finalment, sabent on s'han d'anar a buscar les solucions per fer-les plausibles i estables. I els actors polítics espanyols no fan res de tot això. Ni crec que tinguin capacitat de fer-ho.

Només des del consens que en l'estat espanyol hi ha un dissens profund de conceptes i valors relacionats amb el pluralisme nacional, així com des de la voluntat d'arribar a acords pragmàtics revisables i amb procediments de garantia del seu compliment, resultaria possible resoldre el tema de manera compartida. Només a partir d'un consens inicial sobre aquest profund dissens resultaria raonablement solucionable la qüestió de fons. De moment, en l'Espanya actual, crec que tot això és poesia. De fet, el que hi ha és una política explícita i exhaustiva de recentralització. En les lleis, en les institucions, en els procediments i en els pressupostos. L'horitzó per a Catalunya és la desconexió de la legalitat i de les institucions espanyoles. No hi ha alternatives plausibles.

'VIEJA Y NUEVA ESPAÑA' (ANTERIOR A 1938)
JOSÉ GARCÍA NAREZO